

Bilsay Kuruç'tan önemli bir yapıt Korkut Boratav

1960'lı yılların başlarında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde (SBF'de) *Türkiye'nin İktisadî Gelişimi* başlığı altında bir araştırma yürüten Sadun Aren bana "Türkiye'de Devletçilik", Bilsay Kuruç'a ise "İktisat Politikasının Resmî Belgeleri" konusunda birer çalışma yapmamızı önerdi.

İkimiz de SBF'nin taze asistanlarıydık. Ben 1962'de, Bilsay 1963'te çalışmalarımızı tamamladık; Sadun Ağabey'e teslim ettik. İkisi de çoğaltıldı, ciltlendi, arşivlendi. Ancak, ana araştırma Sadun Ağabey'in TİP saflarında siyasete girmesi nedeniyle de tamamlanamadı.

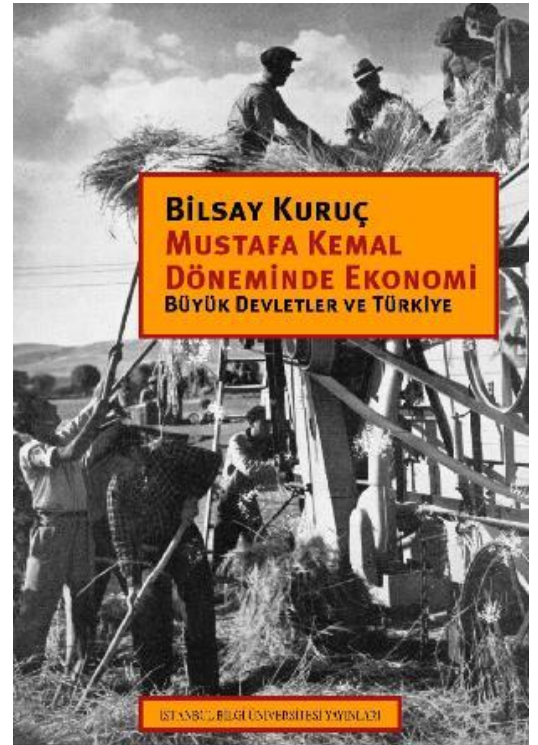
Sonraki yıllarda ben, sevgili Fethi Naci'nin telkinleriyle *Türkiye'de Devletçilik'e* döndüm. O çalışma, geliştirilmiş biçimiyle Naci'nin "100 Soruda" dizisi içinde 1974'te yayımlandı; sonraki yıllarda yeni baskıları da yapıldı.

Bilsay ise, ilk araştırmasını daha uzun sürecek; daha verimli bir "kuluçka dönemi"ne taşıdı. Sonunda iki ciltlik (ve bin sayfayı aşkın) yepyeni bir yapıt ortaya çıktı: *Belgelerle Türkiye İktisat Politikası, 1. Cilt (1929-1932) ve 2. Cilt (1933-1935), Ankara Üniversitesi, SBF Yayınları, 1988 ve 1993...* Kuruç bu devâsâ belgeler derlemesini, kapsamlı "sunuş"ları ve tamamlayıcı açıklamalarıyla desteklemekteydi.

Pek çok kişi, Bilsay Kuruç'un *Türkiye İktisat Politikası*'nın üçüncü cildi üzerinde ve diziyi 1939'a getirmek üzere çalıştığını sanıyordu. Birdenbire yepyeni bir yapıtla ve hoş bir sürprizle karşılaştılar: *Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi: Büyük Devletler ve Türkiye, (İstanbul 2011, Bilgi Üniversitesi Yayını)...*

Bu defa, bir belgeler çalışması ile değil; zengin belgelerle desteklenen önemli bir tarih incelemesi ile karşı karşıyayız. Zaman zaman yüzyılın başlarına da bakmasına rağmen, esas olarak Birinci Dünya Savaşı içinden başlayan çeyrek yüzyıllık bir döneme ışık tutan bu kitap, ayrıca, "zamanın ruhu"nu yansıtan fotoğraflar, karikatürler, afişler ile zenginleştirilmiştir.

Bilsay Kuruç'un kitabı, bu çeyrek yüzyılın dünyasını altı devletin "öyküleri" aracılığıyla anlatmaktadır: İngiltere, Amerika, Almanya, Fransa, Rusya (SSCB) ve Türkiye...

Anlatılan, ana hatlarıyla bu “devletlerin” öyküleridir. Farklı bir ifadeyle “siyasi iktidarlar”, “siyasetler”, özellikle “iktisat siyasetleri” anlatılmaktadır. Kuruç bu öyküleri belirleyen, biçimlendiren, etkileyen ana aktörlerin *sosyal sınıflar* ve bu sınıfları temsil eden, onların taleplerini pratiğe taşıyan, programlaştıran *siyasi örgütler, fikir akımları ve kişiler* olduğunu düşünmektedir. Böylece, altı devletin tarihi, aynı zamanda çeyrek yüzyıllık bir zaman dilimini biçimlendiren sınıflar arası (ayrıca sınıflar-içi) çıkar çatışmalarının, uzlaşma ve mücadelelerin de bazen örtülü, bazen açık öykülerinden oluşmaktadır.

Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi: Büyük Devletler ve Türkiye, Kuruç’un ifadesiyle, “bir iktisat kitabının... kalıbı ile yazılmamıştır... [Dönemi] bazen gerilere gidip, bazen günümüze yaklaşan öykülerle işliyoruz... Öyküler birer deneme niteliğindedir. Kitabın da bu öykülerle bütünlük kazanmayı amaçlayan bir geniş deneme olduğu söylenebilir.” (s.xii)

Bu yaklaşımın üç yansıması var: Birinci olarak okuyucu kitabın olgusal malzemesi, belgelerin kaynakları ile ilgileniyorsa, dipnotlara değil, kitabın sonundaki kaynakçaya; ayrıca Türkiye ayrıntılarına girmek istiyorsa Kuruç’un yukarıda değindiğim iki ciltlik belgeler derlemesine başvuracaktır.

İkinci olarak, bir tarih çalışmasından beklenen kronolojik anlatım, kitabın yapısına tamamen egemen olmamıştır. “Büyük Devletler” ile ilgili ilk ana bölümde, “tarihin seyri”, ana hatlarıyla takvimi izlemektedir: Önce, “*Eski Fotoğraflar*” başlığı altında “19. yüzyıldan devralınan ekonomi tablosu ile nasıl bir 20. yüzyıla girildiği” gözden geçiriliyor: Bunu 1920’li yıllar, “*Kıyametten Sonra Ekonomi*” başlığı altında izliyor. Son olarak da büyük buhranı ve savaşa giden güzergâhı inceleyen “*Ağır Yıllar*” (1930 ve sonrası) merceğe altına alınıyor. Buna karşılık Türkiye’nin kısıklı-uzunlu öyküleri, kronolojik olmaktan çok, temalar etrafında anlatılmıştır. Genellikle Cumhuriyeti kuranların ifadelerinden oluşan öykü başlıkları, içerik bakımından da fikir verebilecektir: “*Sömürge Ekonomisinden Kurtulmak*”; “*Bugünkü Medeniyet Kömüre ve Demire Dayanır*”; “*Halkımız Yaradılıştan Devletçidir*” “*Esir Gibi Çalışan Türk Köylüleri*”; “*Büyük Topraklılar: Köyün Düzeniyle Oynamayın*”...

Üçüncüsü, Bilsay Kuruç’un güzel, özenli, zengin Türkçesi, kitaba damgasını vuran “birer deneme niteliğindeki öyküler yaklaşımı” ile birleşince, çeyrek yüzyılın iktisat ve siyaset tarihi, keyifle, heyecanla, zaman zaman dönemin gerilimli ruhunu bize yaşatan bir edebî ürün tadıyla okunuyor. Böylece, arada bir kullanılacak bir başvuru kaynağı değil, baştan sona oturup okunulacak bir kitap söz konusu oluyor.

Kitabın Büyük Devletler’in ele alındığı bölümlerinden birkaç başlık örneğinin de bu söylediklerimi destekleyeceğini sanıyorum: “*İngiltere Üzerinde Güneş Battıyor mu?*”; “*Elveda Dünya, Merhaba İmparatorluk*” (buhran yıllarında Britanya emperyalizmi); “*Bu Anlaşmayı İmzalayan Eller Kırılmalı*” (Versailles anlaşmasına karşı Almanya tepkisi); “*Büyük Almanya*” (Nazilerin iktidara gelişi); “*Bu Küçük Adama Tahammül Edemiyorum*” (Lord Curzon’un Fransa Başbakanı Poincaré için söyledikleri); “*Blum Geleceğine Hitler Gelsin*” (1938’de sosyalist Blum’un hükümet kurmasına karşı çıkan Fransız sağ); “*Gazap Üzümleri ve Mühendis Başkan*” (Büyük buhran yıllarının ABD Başkanı Hoover); “*Kapitalizm Kapitalistlere Bırakılabilir mi?*” (Roosevelt ve New

Deal); “Köylülük İte Kaka Götürülemez” (NEP’e geçiş sırasında Lenin’den); “Yüzyıl Gerideyiz; Ya On Yılda Kapatırız, Ya da...” (SSCB’de Birinci Beş Yıllık Plan)...

Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi: Büyük Devletler ve Türkiye’nin kapsadığı tarih dönemeci, 1990’a kadar süren sonraki yarım yüzyıla biçim vermiştir. Bugünün üreten, yöneten, sömürülen, sömüren insanları o yarım yüzyılda hayata başladılar. O dönemi hatırlamadan, yeniden öğrenmeden, tartışmadan bugünü kavramaları, değiştirmeleri veya hakkıyla korumaları mümkün değildir.

Bu kitap, okurlarını böyle bir hatırlama, yeniden öğrenme sürecine yönlendiriyor. Yorumları, savları, değerlendirmeleri tartışılmalıdır.

Ben, kendi adıma, böyle bir “yeniden öğrenme” sürecini tetikleyen bu dev yapıt için Bilsay’a “eline sağlık” diyorum.